

PROTIKLADY VE VÝVOJI LIDSTVA

První přednáška

GA 197

Stuttgart, 5. března 1920

Vývoj vědomí lidstva a luciferské a ahrimanské bytosti

Rudolf Steiner

Chceme si dnes vzpomenout na něco dávno nám známého, abychom navázali na ta důležitá pozorování, která mohou v jistém smyslu být pokračováním toho, co zde bylo vyvinuto před několika dny.

Víme, že člověk je čtyřčlennou bytostí a charakterizuje ho tím, že hovoříme o těle fyzickém, o jeho těle životním, o jeho těle astrálním neboli pociťujícím a o jeho já. Víme ale také, že člověka chápeme úplně jen tehdy, když k těmto článkům, které v podstatě činí to, co je nyní na člověku vyvinuto, připojíme ještě ostatní články, které jsou nám známy jako duchovní já, životní duch a duchovní člověk. Víme ale také, že tyto poslední tři články lidské přirozenosti nejsou takovými, že o nich můžeme hovořit jako o těch, které jsou v současné době plně dokončeny. Můžeme o nich hovořit jen jako o něčem, co člověk v sobě nese jako svou možnost vývoje, co rozvine v budoucnosti.

Lze říci, že právě tak jako máme na sobě fyzické tělo atd., až vzhůru k/a, tak budeme mít jednou duchovní Já. životního ducha, duchovního člověka. Víme z líčení, která jsou dávno k dispozici v naší literatuře, jak to, co my takto pozorujeme jako členění člověka, souvisí s celým kosmem a jeho vývojem. Vztahujeme jistým způsobem to, co máme na sobě jakožto fyzické tělo, k nejstaršímu vtělení naší Země, které nazýváme starým Saturnem. Vztahujeme životní tělo ke starému Slunci, astrální tělo ke starému Měsíci a co označujeme jako své já, v podstatě k naší současné Zemi.

Co to vlastně znamená: Vztahujeme já, které máme v sobě, k naší současné Zemi? To znamená, že v tom, co poznáváme jakožto elementy Země, jakožto síly Země atd. - nebo také nepoznáváme -, v tom spočívá to, co podněcuje já. Naše já souvisí těsně se silami Země.

Když pozorujete celou evoluci, tento celý vývoj člověka, tak shledáte, že naše dnešní lidská bytost poukazuje z největší části do minulosti, naše fyzické tělo do dávno uplynulé pradohy, do doby dávného starého Saturnu, naše životní tělo do doby starého Slunce atd., že naše já

sice není ještě plně vyvinuto, ale že poukazuje ve své vlastní podstatě na přítomnou pozemskost. Tím je ale již dán poukaz na to, že to, co označujeme jako duchovní Já, životního ducha a duchovního člověka, vlastně není založené v pozemskosti samé, že když my jako člověk nosíme v sobě možnost vývoje k duchovnímu člověku, k životnímu duchu, k duchovnímu Já, že tím nosíme v sobě něco, co musíme vyvinout vzhůru nad pozemskost, co musíme vyvinout tak, že nám k tomu pozemskost nedává žádný návod. Stojíme jaksi jako člověk na Zemi a máme na této Zemi nejprve plně vyvinout své já, máme je již k jistému stupni vyvinuto. Když jsme je vyvinuli k jistému stupni, daly nám k tomu návod síly, bytostná podstata Země. Co zde budeme rozvíjet ještě po zbytek zemského vývoje, jisté prohloubení, jisté zesílení já, za to budeme vděčit Zemi a jejím silám. Ale musíme si také říci: Kdybychom chtěli děkovat pouze Zemi a jejím silám za svou lidskou bytost, potom bychom nemohli nikdy vyvíjet duchovního člověka, životního ducha a duchovní Já. Neboť Země to poskytnout nemůže. Ona nás může jen podněcovat k vývoji já. Musím proto na Zemi vzhledem k člověku pohlížet jako na něco, co nás ze sebe nemůže učinit plným člověkem. Stojíme na Zemi a musíme vzhůru ven nad Zem. To je také naznačeno v naší literatuře, když se poukazuje na to, jak musí být Země vystřídána pro náš vývoj pozdější dobou Jupitera, Venuše a dobou Vulkánu. Během těchto období bude naším úkolem vyvíjet také zevně duchovní Já, životního ducha a duchovního člověka.

To se teoreticky opět snadno vysloví, ale takové myšlenky ve svém pouhém teoretickém pojmání nestačí. Ale jsme již jednou se svým současným bytím na Zemi. Nemůžeme brát ze Země všechno, co v sobě musíme vyvinout, abychom přešli do budoucnosti k duchovnímu Já, životnímu duchu a duchovnímu člověku. Kdybychom museli vše, co v sobě můžeme vyvinout brát jen ze Země, tak bychom museli rezignovat na vývoj duchovního Já, životního ducha a duchovního člověka. Teoretické myšlenky uchopí nás správně jako člověka jen tehdy, když jimi necháme uchopit svého celého člověka, když cítíme na sebe doléhat jaksi celou tíží té záhady, tíže, která spočívá v tom, že si musíme říci: My lidé stojíme na Zemi, pohlížíme kolem sebe. Z toho, co nám může Země dávat svými krásami, také svými ošklivostmi, svými bolestmi a utrpením, vším tím, co pro nás může budovat jako osud, z toho všeho nemůžeme dostat to, co nás činí plným člověkem. Musíme v sobě nést touhu, která ční nad to, co nám může dát Země. To se musí cítit, to musí jaksi moci prozářit a proteplít vše, co jen můžeme nést v sobě jako ideály. Musíme se zcela s hlubokou vážností umět tázat: Co učiníme jako lidé, jestliže máme přece kol sebe jen Zemi a musíme se k něčemu vyvinout, k čemu nám Země sama nemůže dát žádný podnět? Musíme umět pociťovat, prožívat celou tíhu této otázky. Musíme jaksi umět říci, jak je Země pro nás nepostačující, jak jsme nuceni jako lidé vyrůst ven nad pozemskost.

Anthroposofie bude moci být člověku právě zplna jen tím, čím má být, když je člověk s to dávat si citově takové otázky jako otázky osudové, když může pociťovat tíhu takových otázek. A jestliže pociťuje tuto tíhu, potom můžeme být správně vedeni zpět k tomu, co postupovalo naše pozorování v posledních dvou přednáškách. Můžeme být vedeni zpět k mystériu Golgoty a můžeme být vedeni zpět k tomu, co se má jaksi opakovat jako zduchovnění mystéria Golgoty v našem století; v první polovině 20. století. Neboť museli jsme vždy zdůrazňovat, když jsme se zabývali mystériem Golgoty, že Kristova bytost není ničím pozemským, že vstoupila jaksi v pravém okamžiku z mimozemské oblasti do pozemského těla, že se s Kristovou bytostí se Zemí spojilo něco, co je mimozemské, nadzemské. A s touto mimo- zemskostí, nadzemskostí, s níž můžeme spojit svou vlastní bytost. máme, když správně Krista prožíváme, elementy síly, element vnitřního zesílení, vnitřního proteplení a

prozáření, které nás vyvádí nad pozemskost, protože to samo není vzato z pozemskosti, protože Kristus vstoupil do Země z mimozemské oblasti.

Když toužebně pohlížíme k něčemu mimozemskému, protože si musíme říci: Abychom se stali plným člověkem, abychom vše v sobě rozvinuli, co musíme vyvinout v budoucnu jako duchovní Já, jako životního ducha, jako duchovního člověka, pohlížíme-li tedy toužebně vzhůru nad Zem a říkáme-li si, zde v zemské oblasti samé není vše to, co by nás mohlo podněcovat k této nadzemskosti v naší vlastní bytosti, potom musíme pohlížet pryč od pozemskosti k tomu, co přišlo do pozemskosti z mimozemské oblasti. Tu musíme pohlížet ke Kristu a říci: Kristus přinesl nám do Země ony nezemské síly, které nás mohou podnítit, abychom vyvinuli to, k čemu nás Země sama nikdy podněcovat nemůže. A musíme to, co nám vystupuje vstříc nejprve více v pojmech, v idejích, přijímat svým celým člověkem. Musíme se učit poznávat Krista jako záchrance svého lidství. Musíme se ho učit poznávat jako onu bytost, která umožňuje, že my nepotřebujeme, tak bychom mohli říci, zůstat spojeni s pozemskostí, že se jaksí na Zemi nepohrbíme na celou věčnost, a to, co by se mohlo v nás vyvinout vzhůru nad Zem, by muselo zůstat nevyvinuto. Můžeme-li takto pohlížet na Krista jako na záchrance své lidské bytosti, můžeme cítit z vlastností Země, že v této pozemskosti musíme mít něco, co nás vyvádí z této pozemskosti ven, můžeme Krista cítit jako vůdce k svému plnému lidství, potom cítíme v sobě Kristovu sílu. A máme vlastně poznat, že nemůžeme nikdy vážně hovořit o svém vývoji k duchovnímu Já, k životnímu duchu, k duchovnímu člověku, aniž si uvědomíme toto: O těchto věcech hovořit má smysl jen tehdy, když apelujeme na Krista, protože Kristus to je, který v nás může vyvíjet více, než nám může dát Země.

To je také v podstatě také velká otázka lidstva současnosti. Velká část právě civilisovaného lidstva současnosti by chtěla uspořádat pozemské věci jistým způsobem, chtěla by, aby všechno to, co může lidi potkat jako jejich vývojový podnět, mohlo být dosaženo nějakými sociálními konfiguracemi pozemského života samého. To ale nebude nikdy moci být. Nebudeme moci nikdy vyvinout na Zemi takový státní a hospodářský život, nebo dokonce takový- duchovní život, který by byl jenom pozemský a který by nás mohl učinit plným člověkem. Žijeme právě nyní ještě v takovém období, kdy lidé mohou věřit něčemu takovému, kdy se o něco pokoušejí, kdy nenahlízejí, že v nás spočívá něco, co může být vyvíjeno jenom pomocí něčeho nadzemského.

Kristus Ježíš se objevil v době, kterou jsem vám podle její vnitřní podstaty charakterizoval až dosud z nejrůznějších hledisek, objevil se ve fyzickém těle. Nyní stojíme v období, kdy se má opět objevit člověku jaksí v nadsmyslové podobě, v té podobě, o níž jsem také zde posledně hovořil. Samozřejmě také dnes nemůžeme vyčerpávajícím způsobem hovořit o celém obnoveném mystériu na Golgotě, ale chceme opět poukázat na toto mystérium z jistého hlediska.

V posledních staletích, od počátku 5. poatlantické zemské periody, stal se zvláště silným mezi lidmi novějšího civilisovaného světa vědecký element a vše to, co s tímto vědeckým elementem souvisí, co jsem nedávno v jedné veřejné přednášce nazval „vědecký duch Západu“. Tento vědecký duch Západu nejprve vznikl zcela bez ohledu na Kristovu bytost. Kdo nezaujatě a poctivě prohlédá tuto novější vědu, ten nebude moci shledat, že je v ní zvláštní vztah ke Kristově bytosti. Nejlepším důkazem pro to je toto: Křesťanství nastalo, jak jsem vám vyložil, v takové době zemského vývoje, v níž ještě existovaly zbytky starého jasnozření, a bylo chápáno lidmi, kteří ještě měli zbytky tohoto starého jasnozření. To se udržovalo potom jako tradice. Bylo to stále více a více zřetelováno do pojmů, ale udržovalo se

jako tradice. Stalo se posléze dokonce pouze slovní moudrostí, ale právě se udržovalo jako tradice. Ale potom přistoupil k tomu v posledních třech až čtyřech stoletích duch vědy. Tento duch vědy přistoupil také například k evangeliím. Četní lidé ctíli evangelia a uctívají je ještě dnes jako to, co jim zprostředkovává ona tajemství Golgaty. Ale to, co je duch vědy novější doby, to přistoupilo zvláště v 19. století k těmto evangeliím a odkrývalo v evangeliích rozpor za rozporem, nemohlo je pochopit, vykládalo je svým způsobem. A nyní je v podstatě tímto vědeckým proniknutím evangelií vymazáno v těchto evangeliích, co odpovídá Kristu, právě pro nejmodernější teologii. To tu již není. V této moderní teologii se může hovořit jenom o tom, že evangelia obsahují něco o Kristu, nejsme-li zcela poctiví, nejsme-li zcela pravdiví, nebo když zkonstruujeme nejrůznější pojmy, které si odporují. Lze říci: Moderní duch vědy zničil to, co bylo duchem křesťanství, který ještě existoval ze zbytků starého jasnozření, který se dále uchovával tradicí pomocí zbytku dávného jasnozření. Neboť tento moderní duch vědy nebyl zprvu prosáklý Kristovým duchem; prosáklý Kristovým duchem může být teprve opět onen moderní duch vědy, když jeho věda je oživena zřením, tím, o co usiluje moderní věda duchovní.

Tato moderní duchovní věda usiluje o to mít právě tolik vědeckého ducha, jak jej jen má kterákoli jiná věda. Ale usiluje o to, aby neměla tato věda jen jako něco mrtvého, nýbrž aby ji vnitřně prožívala, tak jak se prožívá životní síla člověka samého. A této oživené vědě se opět podaří proniknout ke Kristu.

Jakou podobu potom přijme tato oživená věda? Přípravy pro to jsou přece již zde, ale k těmto přípravám se dnes bohužel ještě málo přihlíží. Chtěl bych přece poukázat na to, že jsem již na počátku devadesátých let, vlastně již na konci osmdesátých let 19. století, poukázal na jistou souvislost mezi vývojem Schillera a vývojem Goetha. Poukázal jsem na to, jak se Schiller ve svých „Dopisech o estetické výchově člověka“ svým způsobem pokusil řešit lidskou záhadu vývoje. Schiller vycházel od zcela abstraktních pojmů. Vycházel za prvé od pojmu rozumové nutnosti a nutnosti logické. Řekl si: Tato logická nutnost je něčím, co nás lidi nutí. Musíme logicky myslet. Zde neexistuje žádná svoboda, máme-li si logicky něco utřídit, neboť zde jsme podřízeni zákonu logiky. Zde neexistuje žádná svoboda. - A na druhé straně stál před Schillerovou duší pojem přírodní tělesné nutnosti u člověka, pojem o všem tom, co je v člověku instinktivní, co vzniká v člověku ze smyslové žádostivosti. Také v tom je člověk nesvobodný, neboť tu k němu přistupuje nutnost. V jistém způsobu je tedy nejvyšší duchovno, k němuž nejprve proniká abstraktní rozum, logická nutnost, něco, co člověka zotročuje. Na druhé straně je přírodní tělesná nutnost, vládá instinktu nad člověkem také něčím, co člověka zotročuje. Ale člověk může nalézt střed mezi logickým myšlením a instinktivním cítěním. Tento střední stav vidí Schiller skutečně zvláště při uměleckém tvoření a estetických zážitcích. Když pohlížíme na krásu, nebo krásu tvoříme, tak nemyslíme logicky, ale myslíme přece v něčem duchovním. Spojujeme představy, ale ne tak jako když se oddáváme nějaké logické souvislosti, nýbrž když se oddáváme estetickému zdání. A na druhé straně usiluje umění o to, aby učinilo smyslově názorným vše, co lidem zjevuje tak, jako jsou věci tělesné nutnosti instinktů smyslově-názorné. A tak se dospívá k tomu, míní Schiller, mít na jedné straně v umění a v estetickém zážitku to, co poněkud potlačuje logiku, takže nás to již nezotročuje, že to jaksi vstupuje do toho, co my osobně přemáháme, zvládáváme a na druhé straně se dospívá k tomu, že se instinktivnost pozvedá do duchovní sféry, jinými slovy, že se instinktivnost pocítuje současně jako něco duchovního, logičnost že se prožívá jako něco osobního. Tento stav, ten by chtěl Schiller pro člověka zevšeobecnit, protože říká: Jen v tomto stavu není člověk ani shora ani zdola zotročován, nýbrž je svoboděn tento stav by chtěl Schiller také utvářet v sílu, která proniká společnost, sociální život, když

lidé stojí jeden vůči druhému, aby se jim dobro současně líbilo a aby se mohli oddávat svým instinktům, protože tyto instinkty tak vytrřbili a produchovnili, že je již tyto instinkty nemohou stahovat dolů. Potom budou také v sociálním životě tak pospolu, aby vznikla svobodná sociální společnost.

Před Schillerem stály tedy tři lidské stavy, ale v abstraktní formě: stav obyčejné tělesné nutnosti, stav nutnosti rozumové, a svobodný stav estetického prožívání. Schiller si vytvořil na počátku devadesátých let 18. století tento životní názor, sepsal ve svých „Dopisech o estetické výchově člověka“ a odevzdal jej Goethovi. Goethe, který byl ve své lidské duchovní podstatě zcela jiný než Schiller, cítil: Ano, tento Schiller usiluje tím o rozřešení jisté záhady, záhady lidské bytosti, lidského vývoje, lidské svobody. - Ale pro Goetha nebyla tato věc tak jednoduchou, že si můžeme ze tří abstrakcí sestavit celou lidskou podstatu vývoje. A tu zasvitlo v Goethově komplikovanějším, a proto hlubším přirozeném založení to, co je v „Pohádce o zeleném hadu a krásné Lilii“, kde vše to, co spočívá v lidské duši, líčil asi ve dvaceti postavách a zpodobnil ve vztazích těchto postav lidský vývoj. Co Schiller chtěl sestavit ze tří abstrakcí, to si Goethe chtěl zpodobnit z dvaceti imaginací. Oba si jistým způsobem v tomto ohledu porozuměli. Neboť co vlastně učinili? Schiller postupoval vědecky, když psal „Dopisy o estetické výchově člověka“. Vlastně postupoval zcela v duchu oné vědeckosti, která se potom stala duchem vědy 19. století, ale nešel tak daleko jako tento duch vědy 19. století. Zůstal stát jaksi v čemsi osobním. Věda 19. století se zcela odloučila od jakéhokoli osobního vztahu, a je hrdá na to, že je odloučena od všeho osobního. Čím neosobněji se může vědění utvářet, tím více se se tato věda domnívá, že splňuje ideál tohoto vědění. V 19. století se jen říkalo a říká se to až dodnes: Ví se o tomto či onom to nebo ono. Ví se to tak, že to může platit pro každého člověka stejně, že je to zcela odloučeno od něčeho osobního. Je to tak odloučeno od něčeho osobního, že je moderní člověk vlastně uspokojen vědou teprve tehdy, když je uložena jakoby v rakvích do oněch hrobu, které musíme uznávat jako obrovské hroby moderního duchovního života, totiž do knihoven, do těchto pohřebišť moderního ducha, kde je toto mrtvé vědění uchováváno, kam přicházíme, když potřebujeme nějakou kost, abychom ji vtělili do nějaké disertace nebo do nějaké knihy. Tato pohřebišť, ta jsou vlastním ideálem moderního vědeckého ducha. Zde putuje člověk mezi těmito zásobami zcela objektivního vědění a vůbec není se svou osobností uvnitř, skutečně tam vůbec není.

Tak daleko Schiller nešel ve svých „Dopisech o estetické výchově člověka“, nýbrž zůstal stát v osobní sféře. Chtěl pro každý pojem, který rozvíjel, osobní nadšení, osobní zúčastněnost. To je důležité. A „Dopisy o estetické výchově člověka“ jsou sice naprosto abstraktní, ale ta abstraktnost dýchá ještě duchem osobnosti, cítíme ještě to, co víme, jako spojeno se svou osobností. Tedy abstrakce, pojem má ještě něco osobního. Schiller nepouští pojem ještě do něčeho objektivně-neosobního, nelidského. Ale přesto dospívá až k abstrakci. Pro Goetha je tato abstrakce nemožná. Zůstává při obraze, ale je velmi opatrný. Neboť nežije ještě v době, kdy se může založit duchovní věda; má jistý ostych tyto obrazy, které podává ve své „Pohádce o zeleném hadu a krásné Lilii“, nějak ostře ztělesnit, konturovat. Naznačil, že miní něco jako budoucí stav sociálního života. Naleznete to dobře vyjádřeno na konci „Pohádky o zeleném hadu a krásné Lilii“, ale nechtělo se mu prorazit až k nějaké ostré charakteristice. Neřekl, že sociální život by musel být trojčlenný, tak jak trojčlenné musí být to, co líčí zlatým králem, králem moudrosti; stříbrným králem, králem zevního zdání, zdánlivého života, života politického; železným králem, životem v materiálu, v životě hospodářském. Podává také jednotný stát v králi smíšeném, který se sám v sobě hrouť, ale neproniká tím až k této charakteristice. Nebyla doba, v níž se mohly takové jemné pohádkové postavy přesadit do drsných charakteristik sociálního života. Není-liž pravda, u Goetha máme co činit s jemnými

pohádkovými postavami, ale nebyla tu ještě doba, aby se to, co tu existovalo, co žilo napolo ve fantazii, napolo již v imaginaci, aby se to přenášelo do života.

Když vznikla před lety idea hrát v Mnichově divadlo, tu se vyskytla intence, přinést na jeviště to, co bylo obsaženo ve světově-utvářejících bytostných silách v Goethově „Pohádce o zeleném hadu a krásné Lilii“. To nešlo. Muselo se to vzít mnohem reálněji. A z toho vzniklo mysterijní drama „Brána zasvěcení“. To je přece zcela zřejmé. Za Goethových času tu právě nebyla ještě doba, kdy se mohlo převést, co bylo podáno v jemných pohádkových obrazech, do reálných postav, které jsou v „Bráně zasvěcení“. Ale když byla „Brána zasvěcení“ napsána, byla tu také již doba, kdy se mohlo s těmito věcmi již vyjít do života. A tak jsme nemuseli interpretovat zlatého krále, stříbrného krále, železného krále a smíšeného krále, nýbrž jsme museli ukázat, jak se moderní sociální život, který chce vše zahrnovat pod jednotný stát, musí roztržít, jak musí být členěn v čistý článek duchovního života (zlatý král), v čistý článek státní (stříbrný král), v čistý článek hospodářský (železný král). „Kempunkte“... - „Hlavní body sociální otázky“ jsou již goetheanismem správně pochopeny, ale právě goetheanismem 20. století.

Tedy jde o to, že Goethe a Schiller mohli dospět ve své době až k jistému bodu, Schiller v oblasti pojmových abstrakcí se svými „Dopisy o estetické výchově člověka“, Goethe v oblasti obrazu, kdy se stal často vůči svému okolí velmi odpudivým, protože toto okolí chtělo tyto obrazy vykládat, a protože on cítil: Nenadešla ještě doba, aby se to převádělo drsně do života. - To nám ale přece ukazuje, že v době Schillera a Goetha byl právě ten moment, kdy ještě nebylo nutno pouštět vědeckého moderního ducha do nelidské objektivnosti, nýbrž kdy jej lidé chtěli ještě udržet ve sféře osobní. K tomu se musíme ale opět vrátit zpět a nelze to učinit jinak než pomocí duchovní vědy, když přijímáme pomocí duchovní vědy jako realitu to, na co poukazuje Schiller svými osobně-abstraktními pojmy v „Dopisech o estetické výchově člověka“, na co poukazyval Goethe, když usiluje o řešení téže záhady, ve své „Pohádce o zeleném hadu a krásné Lilii“.

Duch vědy se musí opět stát osobním. K tomu Země již nedává své podněty. K tomu potřebujeme prokřesťanství vědy samé. A když vědu pronikáme křesťanstvím, potom klademe první zárodky k vývoji duchovního Já.

Buďme si však vědomi: Tato Země, která nás podněcovala k vývoji já, která nás ještě ve svém zániku bude ještě podněcovat k zesílení já, tato Země je něčím, co my musíme pro pozdější vývojové formy na Jupiteru atd. opustit. Tato Země je něčím, s čím nemůžeme spojit své plné lidství. Musíme svého člověka jaksí vzít ze Země zpět. Kdybychom vyvíjeli jen pozemskou vědu, ke které se Goethe a Schiller nechtěli dostat - Schiller se k ní nechtěl dostat tím, že udržoval abstraktní pojmy jako osobní, Goethe tím, že zůstal stát u polo-imaginací -, kdybychom se nechali podněcovat jen zemskými ingrediencemi, tak bychom nikdy nemohli vyvinout duchovní Já. Mohli bychom vyvíjet jenom mrtvou vědu. Zvětšovali bychom stále více a více ono pohřebiště, které existuje v knihovnách, které je v našich knihách, které se od člověka oddělilo. A putovali bychom mezi těmito myšlenkovými mrtvolami, sami jaksí v nich začarování a splnili bychom takto ideál Ahrimanův. Neboť mezi jinými věcmi, které nám chce Ahriman darovat, je toto: zřídít velmi mnoho knihoven, velmi mnoho mrtvého vědění. Ahriman by chtěl, abychom, tak jako dávní Egypťané putovali mezi svými hroby, jako ještě první křesťané chodili sem a tam a měli kolem sebe mrtvolu, aby bychom my se svou lidskou bytostí stále víc a více klesali do pouhé instinktivnosti zpět, do instinktivnosti egoistické a aby to, co můžeme přinášet za myšlenky, aby to bylo shromažďováno v našich knihovnách. Mohli bychom si představit, že nastává doba, kdy nějaký mladý muž, nebo

dokonce mladá dáma, asi dvacetiletý až třiadvacetiletý by zprvu nevěděl, čím by se dostal dále ve světě stříbrného krále - zevně to nazýváme: získat doktorát. Zde dole vystupuje z člověka přece málo; neboť kdyby se to, co z člověka vystupuje, napsalo do doktorské disertace - hovořím tedy o tom, že by mohla taková doba nastat, když Ahriman zvítězí - tak by se taková doktorská disertace odmítla, neboť by byla něčím osobním, něčím subjektivním. Tedy člověk si sedne do knihoven, bere jednu knihu za druhou, co možná pouze podle katalogu, v nichž je zaznamenáno vše, co se má napojit na toto či ono heslo - když opět přijde nové heslo, vybere se opět nová kniha a sestaví spis, který člověka potom učiní doktorem. Člověk je vlastně přitom jen se svou zevní fyzickou osobností. Má před sebou stul, zde na něm leží mnoho knih. Se svou osobností je přitom člověk potud, že když u toho sedí pár hodin, dostane hlad a potom cítí tento hlad jako osobní osud. Snad je člověk také se svou osobností při tom tím, že má lidské vztahy, na něž si vzpomíná, které musí opět splnit po několika hodinách. A potom zaklapává knihy a není již s tím osobně spojen. To, co již složil z různých knih dohromady, stává se opět malou knihou nebo tlustou knihou a stojí mezi knihami a čeká, až ji někdo zase použije. Nevím, zda takový stav dnes již někde existuje, ale mohlo by se to, když by Ahriman jednou dosáhl svého ideálu naprosto stát, a to by byly strašné stavy. Lidská osobnost by zakrněla mezi těmito strašnými objektivními, mimolidskými, neosobními stavy.

Proti tomuto musí se stát to, co je vědění, osobní záležitostí. Knihovny se musí, co možno zmenšit, a lidé musí to, co stojí v knihovnách více nést ve svých vlastních duších. Duchovní Já může vzejít jen z tohoto zosobnění vědění. To nenastane, aniž se lidé seznámí s tím, co není již pozemským. Neboť Země překročila střed svého vývoje. Je to právě odumírání. V našich knihovnách umírá vědění. V našich knihách, v těchto rakvích našeho vědění, rovněž umírá. Musíme opět přijmout zpět do své osobnosti, co je vědění. Musíme je nést v sobě. K tomu nám dopomůže především obnovení mystéria Golgoty. Tak bude pomáhat vědoucím, tak bude pomáhat těm, kteří jsou učedníky zlatého krále.

Právě takové oživení musí nastat v jiné oblasti, v oblasti právního života. Člověk souvisí právě tak málo osobně se svým právním životem, jako souvisí se svým vědeckým životem. Nedávno jsem podal ve veřejné přednášce jeden malý zřetelný důkaz o tom. Řekl jsem: Po desetiletí měla Německá říše všeobecné, tajné a rovné volební právo, nejlepší volební právo, jaké si člověk může jen přát. Ale souvisel s tímto volebním právem život? Zdali se volilo ve smyslu tohoto volebního práva? Zdali bylo to, co živoucně žilo v konfiguraci této Německé říše, výsledkem toho, co bylo dáno tímto volebním právem? Tak tomu vůbec nebylo. Toto volební právo bylo jenom v ústavě. Nežilo v duších lidí. Musí nastat stav, kdy lidé nebudou mít zapotřebí, aby v objektivních ústavách bylo uloženo, co se odehrává mezi lidmi, nýbrž kde se v živoucím vzájemném styku mezi rovnými lidmi ukazuje právo také jako něco živoucího. K čemu je zapotřebí psaných ústav, když lidé cítí správně svůj vztah člověka k člověku, když se vztah člověka k člověku stává osobní záležitostí, tak jak se stal neosobním ve třech posledních desetiletích 19. století a zůstal pod silným zmaterializováním ve 20. století. Právo se může stát živoucím jen tím, že Kristův duch lidí proniká.

A tak jako se lidé musí stát v právním životě učedníky stříbrného krále, tak se musí stát učedníky krále železného v životě hospodářském. To ale neznamená nic jiného než že to, co se hlásá jako abstraktní ideál bratrství, musí se stát realitou. Jak se stává bratrství realitou? Když se lidé asociují, když se lidé skutečně jeden s druhým spojují, když se nepotírají v zájmových protikladech, nýbrž vzájemné protiklady navzájem spojují. Asociace jsou živoucím ztělesněním bratrství. Jako má v právu žít životní duch, tak žije v asociacích prokřesťanštěním hospodářského života v prvních vlohách duchovní člověk. Ale to vše Země

neposkytuje. To vše mohou lidé získat jen tehdy, když se pronikají blízcím se Kristem, který se jim zjevuje éterický.

Vidíte, to, co lze nazvat duchovním obnovením mystéria Golgoty, souvisí s tím, co také poznáváme na podkladě anthropo- sofické kosmologie, co poznáváme tím, že si říkáme: Neseme vývojové možnosti duchovního Já, životního ducha a duchovního člověka v sobě. Stali jsme se tak abstraktními, že se to dnes jeví člověku vlastně něčím strašně střízlivým, prozaickým, když se mu říká, že by se muselo nejprve ohlašovat něco tak vysoce duchovního jako duchovní člověk v asociacích hospodářského života, toho „nízkého“ hospodářského života, materiálního hospodářského života. Hospodářský život není přece něčím, na co smí duchovní badatel poukazovat, aniž se „zneuctí“. Neboť duchovní badatel musí lidi sjednocovat ve shromážděních, kde se nehovoří o tom, co nějak souvisí s jídlem a pitím, kde žijeme jen „v duchu“, ve skutečnosti ale v abstrakcích.

Ovšem co přitom potom vzniká, je to, že když si lidé vnitřně libovali ve shromážděních jakožto v sektách, vycházejí nakonec potom přece zase ven a potom přece potřebují také zase chléb - chci říci, abych příliš neurazil - a vodu. Ale potom zpravidla berou s sebou do zevního světa strašně málo z těch zásad, které vyvinuli pro svou duševní rozkoš ve shromážděních.

Skutečný duchovní život žije tu jen tehdy, kdy je dosti silným, aby přemohl materiální svět, ne aby jej nechal ležet vedle sebe jako něco, co člověka zotročuje a přemáhá. To je to, co se musí jednou prohlédnout.

Domnívám se, že když člověk koná takové pozorování jako ono, které, jsme nyní konali, potom uvidí, že život v současnosti potřebuje vážnost, že tato vážnost ale může vlastně přijít jen tehdy, když se člověk prohlubuje tak, jak takové prohloubení muže právě nastat pomocí duchovní vědy. Neboť vidíte přece, že vnášení duchovna do lidské osobnosti je možné jenom pomocí duchovní vědy. Schiller a Goethe byli jaksi poslední, kteří ještě zůstali u osobního prvku na základě něčeho dávného, co sem vyčnívalo z dávných dob, Schiller, když nenechal abstrakce stát se ledovým chladem moderního světa a Goethe, když uchopoval imaginace v osobním elementu a nenechal je zcela proniknout až k zevnímu životu.

Dnes nesmíme u toho zůstat stát. Vůči naší drsné skutečnosti nemůžeme dnes nic bezprostředně počít ani s „Estetickými dopisy“ - nanejvýš u estetických čajových dýchánek - ani s „pohádkou“, než se snad o tom velmi krásně bavit v saloně, také v oněch karikaturách salonu, které se přidružily ke starým učitelským katedrám jako učebny pro moderní dějiny literatury. Ale co dnes potřebujeme, je to, abychom s tím, co Goethe a Schiller uchovali v osobní sféře, abychom s tím prorazili do života. K tomu potřebujeme pojmy a na druhé straně silné imaginace, k tomu potřebujeme, aby vzešlo skutečné duchovní porozumění vnějšímu světu. Ale k tomu potřebujeme proniknout se duchem Kristovým. K tomu potřebujeme všechnu víru v ducha Kristova v jeho pravém smyslu, víru, že bytost Kristova je něčím, co musíme spojovat s tím, co v nás je jakožto v člověku, co nás vyvádí nad Zem, co nás činí plným člověkem, pomáhajíc nám vyvíjet duchovní Já, životního ducha a duchovního člověka.

Všechny věci vnitřně souvisí, věci, které před nás předstupují na puď duchovní vědy. A prohledáme-li tyto vnitřní souvislosti, potom můžeme již také spatřovat ve správném světle, jak duchovní věda patří do současnosti a jak je duchovní věda v současnosti povolána skutečně působit do všech jednotlivých oblastí také praktického života.

Potom je ale duchovní věda nucena rozvíjet vůči životu skutečně největší vážnost. Neboť by pravému duchovnímu badateli připadalo jako vnitřní frivolita, kdyby nerozvíjel největší

vážnost, kdyby zůstal stát u toho pilovat krásné abstraktní pojmy, které duši dělají dobře, které ale nejsou způsobilé prorazit do života.

To je to, co právě leží na duchovní vědě již více než rok jako tíže, jako velká tíže, co leží zde na nás, kteří působíme ve Stuttgartu, neboť toto stuttgartské působení nám již jednou uložilo tu zodpovědnost, abychom vnášeli duchovní vědu do bezprostředního praktického života ve všech oblastech, aby se to, co u Gotha ještě vystupuje v pohádkových obrazech zlatého, stříbrného, železného a smíšeného krále, který se hroučí, vnášeli do života jako trojčlennost sociálního organismu. Vzpomeňte si na pohádku, jak se smíšený král v sobě hroučí a jak potom přicházejí lidé a zlato vylizují. Kdo pozorně dnes pohlíží na svět kolem sebe, ten může vidět tento fenomén. Od listopadu 1918 se tento smíšený král pro Střední Evropu zhroutil a různí ministři, kteří od oné doby vystoupili, různí lidoví vůdcové, což oni nevylizují všechno zlato, až je úplně vylíží? Potom se sesune k hrůze lidí celá šablona smíšeného krále. Potom by se již museli brát vážně, nyní nikoli pohádkové obrazy se zlatým, stříbrným a železným králem, nýbrž železné pochopení třech článků sociálního organismu(!): článku duchovního, článku státně-politického a článku hospodářského.

Ovšem, když se o těchto věcech hovoří, tu vzházejí v člověku nejprve v duši dvě myšlenky: O jedné myšlence bych se chtěl dnes zmínit, protože se stává stále zřejmějším, čím déle musíme takto ve Stuttgartu pracovat, že pro přátele, kteří si z dřívějších let zvykli pro tu či onu věc ke mně přicházet a poradit se, nyní právě prozatím nemůže se jednoduše nalézt žádný čas. Neboť vše to, co mohlo být dříve prohovořeno osobně, muselo již delší dobu být odkazováno stále vždy na pozdější doby a vše to, co zde může být učiněno přes stále delší přítomnost, musí být věnováno velkému úkolu. A musím již také říci, že právě tentokrát bylo zcela nemožné mít nějaký ohled na osobní přání. To nemůže být pro nikoho bolestnější než pro mne samého, protože vím, že to nemůže takto zůstat trvale, protože jinak by se vzala anthroposofickému hnutí půda pod nohama. Stavěli bychom potom ovšem na sypké půdě, ale na druhé straně musí se také nahlédnout, že lidé stále lpěli na starých věcech. Ale něčím velmi novým je to, co bych mohl nazvat vážným přístupem ke zlatému, stříbrnému a železnému králi. To je něco velmi, velmi vážného. Duchovní věda nemůže být srozuměna s tím, aby se vylízalo zlato ze smíšeného krále, který sesedá a hroučí se. To se pak člověku z mnohých stran zazlívá. Víím, že píchám do vosího hnízda, ale bude muset nyní v mnohém ohledu píchat do vosího hnízda, když zcela objektivně charakterisují například takového člověka jako Hermanna Keyserlinga, který jednoduše říká nepravdu, který lže. Existují lidé, kteří říkají, že dnes v anthroposofickém hnutí se tak mnoho kritizuje. Musím vždy znovu a znovu opakovat, co jsem již častěji říkal: Na takových stranách vidíme, co musíme učinit, když se musíme bránit - a to se kárá: Kárají to dokonce ti, kteří zde sedí a naslouchají věcem, které se zde říkají. A nenacházíme ani slovo odmítnutí - jinak bychom se stali sami polemickými - proti tomu, jak se na nás hází bláto zvenčí. Postrádá se prý v tom láska nazývat člověka lhářem, když tato pravda vychází z anthroposofické strany. Ale každému se dovoluje, kdo chce lhát o anthroposofickém hnutí, jakákoli lež, která se proti nám vrhá. Naše noviny pro trojčlennost bývají často shledávány příliš polemickými. Je třeba obrátit se na ty, proti kterým tato polemika nutně musí být vedena; člověk musí mít odvahu zaměřit svá slova tam, nikoli na nás, kteří jsme nuceni se bránit. Ale to je starý nešvar a ten ukazuje, jak velice někteří chtějí mít anthroposofii rozkošně příjemnou, a ne vážnou anthroposofii, která počítá s velkými problémy doby.

Je již nutno říci o takových věcech někdy zcela vážné slovo. Neboť takové věci, jak jsem je například řekl ve veřejné přednášce 64 stran hraběte Hermanna Keyserlinga, ty se nevztahují snad pouze na to, co se z oné strany říká o anthroposofii, ty se vztahují na celou vnitřní

nepravdivost tohoto duchovního života. Čtete takové věci jako „Čeho máme zapotřebí. - Co chcí“, čtete tuto kapitolu nejnovější „knihy“, „Anti-knihy“ - „Filozofie jakožto umění“. Nestojí tu nic o anthroposofii. ale je tu celý onen bezpodstatný pojmový schematismus, který je prázdný a o němž říkají prázdné copaté hlavy, že jim dává mimořádně mnoho. To je ale zlo doby, že se chce odmítat to. co má substanci, co čerpá z ducha, z živoucího ducha, a že lidé chtějí prázdná slova, pouhé skořápky slov.

Budou-li chtít lidé dále takové věci, bude tím lidstvo přivedeno k zániku. Neboť s touto dutou frázovitostí, která z této strany přichází - byť se nazývá „Deník jednoho filozofa“- vyhlodává se celá kultura lidstva. Čím jsou tyto duté frázovitostí? Jsou to ona slova, kterých se užívá, když se vylizuje smíšený král. Zde se vylizuje poněkud brutálněji, jak to činí četní dnešní socialističtí vůdci, nebo elegantněji, když se vylizuje v lakýrkách, jako hrabě Hermann Keyserling, to již není zvláštní rozdíl.

Tyto věci nestačí brát tak, jako by se o nich hovořilo s nějakým afektem, když se o nich hovoří ostře. Hovoří se o nich ostře, protože je tomu naprosto tak, že by se chtěli počítat k anthroposofii četní lidé, kteří vlastně nejsou vnitřně přítomni, protože nemohou rozvinout nutnou vážnost, protože nechtějí rozvinout tuto nutnou vážnost, protože vůbec nechtějí být zcela přítomni. Člověku nechybí láska, když vyslovuje skutečně pravdu, kde je to nutné. Ale chtěl bych se otázat, když se někdo dokonce k nám počítá, zda je to od něho láskyplné, když nás nechá hanobit špinavostmi a potom nazývá nedostatkem lásky, když se musíme v sebeobraně bránit? Lze to pokládat za politováníhodné, že se musíme bránit ostrými slovy, ale právě proto by bylo třeba zastat se těchto ostrých slov veřejně, a ne se ohánět na základě citu a podobně nějakým literárním tlacháním o neláskyplnosti neoprávněné polemiky.

To je ta obtíž v hnutí, které se má zde rozvíjet jako anthroposofické, že ony osobnosti, které zastupují věc celou svou bytostí, lze dnes nalézt v tak skrovném počtu. Je-li nutno takto něčeho dosáhnout, jak by se toho mělo dosáhnout anthroposofickým hnutím, tak potřebujeme dnes již právě četné osobnosti. Nalezli jsme oddané osobnosti v různých oblastech, především v pedagogické oblasti v našich waldorfských učitelích. Nalezli jsme také v četných jiných oblastech oddané osobnosti - ale všechno je to příliš málo. A počet těch, kteří vůbec nechtějí pracovat vážně, kteří naprosto nechtějí celou svou osobností zastupovat naši věc, jak by to bylo pro ni nutné, počet těchto je v našich řadách dokonce mimořádně velký. A proto pokračujeme tak těžce kupředu. Museli jsme přece během doby prožívat stále znovu a znovu, jak v podstatě velký počet těch, kteří se dávají u nás zapsat, aby mohli slyšet věci, které se u nás zvěstují, stydí se zevně právě přece v jistém stupni veřejně se k nám přiznávat.

Museli jsme vždy znovu slyšet, že by bylo lépe nevystupovat s názvem anthroposofie ve veřejnosti, nýbrž jméno vynechat a něčemu dát vplynout, (do veřejného mínění - pozn. překl.), jak zní příjemná fráze lidí, kteří nechtějí vážně pracovat v anthroposofické oblasti. Zde chce zase jeden či zejména jedna tu a tam nechat něco „vplynout“ z anthroposofie, protože se stydí buď ona či on hovořit o anthroposofii veřejně. Tu se nechává něco „vplynout“! K tomu není zapotřebí tolik statečnosti, tím také získáme méně neoblíbenosti - necháváme „vplývat“.

Ale dnes není čas k takovému „nechávání vplývat“, nýbrž je čas k poctivému vyznávání a vyslovování oněch slov, která označují věci v jejich pravdě. Neboť ti, kteří jsou proti nám, ti nenechají do nás nic vplývat, ti hovoří v drsných slovech. A to by se vlastně mělo cítit ve všech našich řadách jako něco pobuřujícího, když si takto Keyserling opravňuje drze mluvit o tom, že tato duchovní věda je zde prý zmaterialisováním duchovního života, je prý přírodní

vědou o duchu. Nelze říci jinak než že muž, který se snažil u celé řady osob, neboť to víme, vymámit pokoutně cykly, aby poznal jejich obsah, onen muž, když toto vědomě píše, zcela vědomě píše nepravdu - a to se nazývá lži. A kdo něco namítá, že to říkáme, ten miluje lež. A kdo říká, že prý příliš polemizujeme, když právě označujeme pravdu, ten nemá smysl pro pravdu a miluje lež. A lež milovat, to by nemělo být naší záležitostí v anthroposofickém hnutí, nýbrž musíme milovat pravdu. Musíme pocítit celou závažnost těchto slov: milovat pravdu a nemilovat lež kvůli konvenci, kvůli příjemnému společenskému životu. Neboť být shovívavým ke lži, jejíž právě takové jako lež milovat. Svět ale v nejbližší době nepokročí dále s frivolní lhostejností vůči nepravdě, nýbrž jedině pokročí se svobodným a svěžím přiznáváním se k pravdě. Anthroposofie se musí zabývat vážnými a nejvyššími duchovními záležitostmi, a to jsme v tom nikdy neopomíjeli. A kdo tu říká, že je to prý materialismem ducha, když hovoříme o Saturnu, Slunci a Měsíci, když má denně příležitost podívat se, co stojí v mé „Tajné vědě v obryse“ o Saturnu, Slunci a Měsíci, ten lže. Neboť tam nestojí nic o zmaterializování ducha. Celou vážnost situace necítí ten, kdo nyní chce, abychom se obraceli proti svým odpůrcům, kteří na nás házejí bláto, nepravdivými, salonními výrazy.

Tyto věci náleží právě k pravé lásce. Neboť k pravé lásce náleží přece nadšení pro pravdu. A svět pokročí dále jen s tímto entusiasmem pro pravdu.

Skutečně na základě duchovních podkladů bylo mým úkolem toto dnes vyslovit, dříve, než se musím opět na chvíli s vámi rozloučit. A jakkoli je mi líto, že vůbec nyní nemohu mluvit s jednotlivci, protože právě jednoduše nestačí čas - včera zde opět zasedali přátelé našeho hnutí pro trojčlennost a „Kommen- der Tag“ až do tří hodin do rána a tak to jde téměř den co den - jakkoli je mi líto, že se teď musí vynechat mnoho věcí, které mnozí milují, tak se musí na druhé straně říci: Snad lze přece doufat, že usilovnou námahou, která se koná ve velkém, získá anthroposofické hnutí ve světě ještě ono právo, které si musí získat. protože má sílu a vůli, aby skrze pravdu pokročilo dále. Když se má pracovat v pravdě, potom nelze dnes již jinak než nepravdu, když se uplatňuje tak strašně vtíravým způsobem, postavit také do pravého světla. Muselo se tentokrát poukázat na povinnost vůči pravdě, neboť bylo by velmi zapotřebí, milí přátelé, abychom se všichni pronikli tímto duchem touhy po pravdivosti. Neboť je—li to vůbec ještě lidsky možné: Jedině tímto duchem touhy po pravdivosti lze se vyvarovat barbarství, které jinak musí na lidstvo padnout, lze pokročit dále v nové zduchovněné civilizaci.